

Entrevista Ivan Klíma. Escriptor

“M’ha tocat viure en un segle boig”

Valèria Gaillard

Es articles aplegats a *L'esperit de Praga*, que acaba de publicar Quaderns Crema, estan escrits als anys setanta i vuitanta sota el règim comunista. Com recorda aquell període? Es respirava el mateix ambient que en altres països del bloc comunista, però després que els soviètics envaïssin Txecoslovàquia es vivia pitjor i teníem encara menys llibertat. Després del 1968, centenars d'intel·lectuals ja no podien publicar i es van haver de dedicar a fer un treball manual. Ens havíem resignat que els llocs importants de la vida política els ocupés, en el millor dels casos, gent mediocre. Psicològicament, la població estava molt deprimida.

Vostè parla inclús de degradació moral.

Era perquè la gent havia de repetir unes idees en les quals no creia. Els pares sabien que els fills escoltaven aquestes mentides a escola i havien de fer bona cara per sobreviure en aquesta societat. La població havia d'acceptar la tesi oficial segons la qual gràcies als soviètics el 1968 la contrarevolució no havia guanyat. Per tant, ens havíem d'empassar la idea que l'exèrcit roig ens havia salvat –pura mentida– i això era totalment desmoralitzador per a la població.

Per què va decidir quedar-se al país en lloc d'emigrar com van fer molts altres intel·lectuals?

Gairebé tots els meus amics es van quedar. La majoria eren escriptors i aquests no solen emigrar perquè treballen amb la llengua. Personalment, vaig decidir quedar-me al país perquè teníem un objectiu comú que encara no s'havia assolit. Havíem perdut, és cert, però havíem de tirar endavant i persistir per fer realitat aquest objectiu. A més, com a escriptor em semblava que si m'exiliava no

podria entendre els problemes d'un altre país i una altra societat. No em veia amb cor d'escriure sobre temes que m'eren aliens.

Va començar a escriure en un camp de concentració i ho va fer com a una necessitat vital. Com ha marcat la seva literatura l'experiència nazi i després la totalitària?

És clar que haver estat testimoni d'aquests grans moments històrics és una font inspiració inesgotable per a un escriptor. A més, quan algú sobreviu a un període tan turbulent se sent molt agraït a la vida i al fet d'haver sobreviscut. No em plantejo, però, com hauria pogut ser la meua literatura al marge d'aquests esdeveniments. No té sentit.

Quin paper va adoptar la cultura durant el règim totalitari?

La cultura en els països totalitaris adquireix un caràcter diferent a l'habitual, un caràcter altament polític. Amb la llibertat la cultura perd alguna cosa que, en realitat, no li és inherent. Sota el règim totalitari la cultura estava molt més present, la gent tenia il·lusió per anar a l'estrena d'una obra teatral, tot d'aspectes que ara, en la democràcia, han desaparegut.

Sent nostàlgia?

De cap manera. No trobo a faltar aquella època. La llibertat ens ha portat moltes més coses positives.

Què queda de l'esperit de Praga que descriu en un dels articles?

Praga, com altres ciutats, ha viscut molts canvis durant els segles XX i XXI. Ha perdut el caràcter multinacional que tenia abans, malgrat que ara hi ha més turistes que mai. Praga viu a un altre ritme: va perdre les seves cafeteries, els mercats tan característics de la ciutat, amb fum i molt d'ambient. Ara és un centre turístic igual que Barce-

Vaig decidir quedar-me perquè teníem un objectiu per assolir

Sota el règim totalitari la cultura era més present

Praga és un centre turístic més i ha perdut el seu encant

Les idees belles i utòpiques arriben a hipnotitzar la gent

lona i s'hi venen objectes de mal gust que es poden trobar a tot arreu. Els *souvenirs* són per als turistes amb menys diners i per als rics han obert botigues de marca amb preus desorbitats. Praga ha perdut el seu encant.

Comenta també que un dels nous valors de la societat txeca posttotalitària és la diversió sense límits. En aquest sentit afirma que la televisió embruteix les noves generacions, però, què pensa de les xarxes socials?

Ja he rebutjat deu invitacions d'amics meus al Facebook. No tinc ni compte ni vull perdre temps comunicant-me amb la gent així. És com tot: depèn de l'ús que se'n faci. Se li pot treure profit o bé es pot girar en contra. Internet és meravellós i permet trobar molta informació útil, però trobo que no és bo passar-se tot el dia davant l'ordinador o davant el televisor.

Alerta en els seus escrits que el totalitarisme pot tornar a repetir-se perquè la democràcia és débil. Existeix un sistema millor?

No. Em sembla que era Churchill que deia que aquest és el millor sistema d'entre els pitjors. El problema és que la democràcia dóna la llibertat a tothom, inclús a qui la vol enderrocar. No oblidem que així va pujar el poder el nazisme.

Se'n fa creus, en un dels articles, que dos semianalfabets, Hitler i Stalin, dirigissin el món al segle XX. Què li sembla que el cadàver de Stalin encara s'exhibeixi amb tots els honors a la plaça Roja de Moscou?

Rússia segueix en la mateix línia perquè no existeix tradició democràtica. Sempre hi ha hagut absolutisme, ja sigui il·lustrat o no, i avui segueixen sota un règim absolutista. Per sort, ara no hi ha camps de concentració ni es cometen assassinats contra els opositors al govern. Almenys no assassinats

en massa. No cal oblidar, d'altra banda, que sota el govern de Stalin, Rússia va guanyar la pitjor guerra de la història.

L'amor, la corrupció, la recerca de la felicitat o de sentit són alguns dels temes que inspiren la seva literatura actual. Creu, però, que la literatura pot donar sentit a la vida?

Per si mateixa no crec que pugui ser portadora de sentit, però pot ajudar a trobar el sentit de la vida. Per a algú el sentit de la vida pot ser el treball i en aquest cas, per a un escriptor pot ser la literatura. Per a mi no ho és. Hi ha altres coses també importants, com la família.

Em pot parlar de les seves memòries que acaben de sortir a la República Txeca, *Moje Silene Století*?

Les he estructurades de manera que cada capítol inclou un assaig. Aquests assajos són més diversos i compactes que els recollits a *L'esperit de Praga*, perquè els he anat escrivint amb una certa perspectiva històrica dels fets. Després tracto de la vida plena d'esdeveniments històrics que em va tocar viure i explico, per exemple, com un noi de disset anys va viure el cop d'estat comunista el 1948 i com ho vivien els seus contemporanis. M'ha tocat viure en un segle boig.

Quin és el missatge que vol transmetre als lectors?

Que s'ha d'anar amb compte amb algunes idees que, malgrat ser falses i mentideres, per ser belles i utòpiques, aconsegueixen hipnotitzar la gent. És el que va passar amb el comunisme. Els qui volien realitzar aquesta meravellosa idea es van adonar que era inviable i, com que ja estaven al poder, van reprimir aquells qui començaven a estar-hi contra. Aquesta és l'explicació de la Primavera de Praga i el primer volum de les memòries acaba aquí. *

Robert Ramos

Escriptor dissident

Ivan Klíma (Praga, 1931) és d'aquells escriptors que són l'emblema d'una època. Va patir l'ocupació nazi i els camps de concentració, on va començar a escriure. Després, va viure el règim comunista de postguerra i va ser testimoni de la Primavera de Praga. Va estudiar literatura a la Universitat de Praga i va arribar a convertir-se en un autor teatral d'èxit, editor del prestigiós setmanari *Literární Noviny*. Els seus escrits van ser considerats radicals i van ser prohibits. Aleshores va perdre la feina i va haver de dedicar-se a les tasques més variades, des de conductor d'ambulàncies a missatger o escombriaire (d'on neix la novel·la *Amor y basura*, 1990). Durant la Primavera de Praga va editar el diari del sindicat d'editors txecs i el 1969 va ser professor visitant a la Universitat de Michigan. Amb la caiguda del Mur de Berlín i el canvi de règim, les seves obres es van poder publicar de nou al seu país. *L'esperit de Praga*, que acaba de publicar en català Quaderns Crema (traducció de Fernando de Castro i Dolors Udina), és un assaig que va publicar el 1994 a petició del seu editor, que va aplegar diferents articles i un d'escrit especialment per al volum i que li dona títol. A l'assaig, Klíma aborda qüestions polítiques, com ara la lluita de la cultura contra el totalitarisme, el futur de Txèquia, el posicionament dels intel·lectuals davant dels règims comunistes, però també culturals, com ara les fonts d'inspiració de Franz Kafka o la pobresa de la llengua.